

УДК 343. 36

A. Vitko

CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR VIOLATION OF RULES RELATED TO THE PROTECTION AND USE OF MINERAL RESOURCES UNDER CRIMINAL CODES OF SOME FOREIGN COUNTRIES

О.Ю. Вітко

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
господарського та транспортного права
Державний інститут інфраструктури та технологій
м. Київ*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ОХОРОНИ ТА ВИДОБУТКУ НАДР ЗА КРИМІНАЛЬНИМИ КОДЕКСАМИ ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ

Постановка проблеми. Вивчення питань кримінальної відповідальності за порушення правил охорони видобутку надр за кримінальними кодексами деяких зарубіжних держав має істотне значення для теорії кримінального права та правозастосовної практики. Це зумовлює подальше їх дослідження й переосмислення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зазначеній проблемі достатня увага в юридичній літературі не приділялась.

Мета статті полягає в дослідженні питань кримінальної відповідальності за порушення правил охорони видобутку надр за кримінальними кодексами деяких зарубіжних держав

Основні результати дослідження. Кримінальна відповідальність — різновид юридичної відповідальності, обов'язок особи, яка вчинила злочин, зазнати державного осуду в формі кримінального покарання. Визначення поняття «покарання», яке знайшло своє відображення у ст. 50 КК України [1; 2; 3], відповідає тому, як це поняття сприймають у більшості держав світу, де однаковою мірою важливі з одного боку права та право, а з іншого — обов'язки та закон.

Отже, покарання — це захід примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав та свобод засудженого. Покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так й іншими особами. Характерним є те, що покарання, у відповідності до чинного кримінального законодавства

України, не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність. А до видів покарань, які можуть бути застосовані судом згідно ст. 51 КК України, належать такі: штраф; позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; громадські роботи; виправні роботи; службові обмеження конфіскація майна; арешт; обмеження волі; тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців; позбавлення волі на певний строк; довічне позбавлення волі [4; 5].

Очевидно, що такий перелік покарань було складено з урахуванням найкращого світового досвіду у кримінальному законотворенні. Але, не зважаючи на всю демократичність і гуманність, яку було закладено у розуміння терміну «покарання», не варто плекати ілюзії з цього приводу, оскільки так чи інакше це захід примусу, метою якого можна визначити обмеження та позбавлення.

Проте, крім визнання загальноприйнятих норм та наявності у більшості випадків спільних видів покарання, кримінальне право різних країн передбачає існування своєї національної специфіки, враховуючи при цьому й те, до якої правової системи належить держава. Так, не зважаючи на всю демократичність цієї країни, у США не було скасовано смертну кару, а у деяких країнах Сходу ще й досі існує практика застосування релігійного права та середньовічних методів впливу і переконання злочинця (тортури, катування, фізична розправа тощо).

З іншого боку, кожне окреме національне кримінальне законодавство має свої, притаманні лише йому характерні особливості [6; 7; 8; 9; 10]. Як приклад, розглянемо види покарань, які вказані у Кримінальному кодексі Японії (зразок східної країни, яка ще до кінця XIX століття вважалась «закритою» для світу і яка дотепер зберегла увесь свій національний колорит) та спостерігаються у Кримінальному кодексі Голландії (однієї з найліберальніших країн західної цивілізації) [8; 11, с. 36].

У ст. 9 КК Японії читаємо, що основними видами покарань є смертна кара, позбавлення волі з використанням примусової праці, позбавлення волі без використання примусової праці (тюремні ув'язнення), штраф, кримінальний арешт, тобто арешт строком від одного до тридцяти днів (ст. 16 КК Японії) та малий штраф, а також конфіскація [11, с. 36].

У ст. 9 Загальних положень КК Голландії записано, що видами покарання є: тюремне ув'язнення, ув'язнення, громадські роботи, штраф, позбавлення певних прав, направлення до державного виправного закладу (дому), конфіскація та публікація вироку [8, с. 108].

Тут можна зауважити, що, не зважаючи на певну подібність деяких формулювань, у кримінальному законодавстві кожної окремої країни завжди преважує національна специфіка. Так, аналізуючи наведені вище приклади, бачимо, що в Україні та в Голландії було скасовано такий вид покарання, як смертна кара, а в Японії він є чинним і дотепер. Карним законодавством Японії передбачено в окремих випадках застосування кримінального арешту, в той самий час, як в Україні та Голландії такий вид покарання не практикується, а публікація вироку як вид покарання — це суто голландська практика.

Аналізуючи покарання, передбачені національним законодавством окремих країн щодо порушення правил охорони та видобутку надр, зупиніть саме на тих прикладах відповідних статей Кримінальних кодексів Російської Федерації, Білорусі, Латвії та Іспанії, в яких покарання за такий злочин розписано саме з урахуванням специфіки місцевого законотворення.

Санкцією ст. 325 КК Іспанії передбачено застосування тюремного ув'язнення строком від шести місяців до чотирьох років як виду покарання [10, с. 105]. Таке положення не має великих розбіжностей з українським кримінальним законодавством, в якому також визначено одним із видів покарання позбавлення волі. Відмінність полягає саме у строках відбування такого покарання. У цьому відношенні українське кримінальне законодавство дещо жорсткіше і передбачає можливість позбавлення волі на строк від двох до п'яти років. Звичайно, цей вид покарання як в Україні, так і в Іспанії призначається з урахуванням тяжкості наслідків та суспільної небезпечності вчиненого діяння. Підтвердженням цьому є наявність відповідних статей у Кримінальних кодексах обох держав. Наприклад, у Кримінальному кодексі України є ст. 12, в якій йдеться про класифікацію злочинів на злочини невеликої тяжкості, злочини середньої тяжкості, тяжкі злочини та особливо тяжкі злочини [4]. На таку класифікацію, власне, і зважає суд, коли треба визначити міру покарання.

В свою чергу, в ст. 13 КК Іспанії проведено поділ винних діянь за такою класифікацією: а) тяжкі злочини, за які передбачено сувору міру покарання; б) менш тяжкі злочини, за які передбачено призначення менш суворой міри покарання; в) проступки, тобто правопорушення за які передбачено застосування м'якої міри покарання [10, с. 16].

Відтак, за своїм характером і тривалістю покарання поділяються на суворі, менш суворі та незначні (ст. 33 КК Іспанії). Суворими покараннями вважаються: а) позбавлення волі на строк більший, ніж три роки; б) абсолютне обмеження прав; в) спеціальне обмеження прав на строк, більший ніж три роки; г) позбавлення права займатися певним видом діяльності на строк, більший ніж три роки; г) позбавлення права перебувати або відвідувати певні місцевості на строк, більший ніж три роки.

Менш суворими покараннями вважаються: а) позбавлення волі на строк від шести місяців до трьох років; б) спеціальне обмеження прав на строк до трьох років; в) позбавлення права перебувати або відвідувати певні місцевості на строк від шести місяців до трьох років; г) штраф у розмірі більшому, ніж дві місячні заробітні плати; г) штраф, що є пропорційним заподіяній шкоді; д) арешт строком від семи до двадцяти чотирьох вихідних днів.

Незначними покараннями вважаються: а) штраф у розмірі п'ятиденної заробітної плати; б) арешт строком від одного до шести вихідних днів [10, с. 21].

Такі класифікації дають розуміння того, що в Україні злочин порушення правил охорони надр може бути кваліфікований як злочин невеликої або середньої тяжкості. В Іспанії, зважаючи на те, що у даному випадку може бути призначено ще й штраф на суму від восьми до двадцяти чотирьох місячних заробітних плат та позбавлення права займатися певним видом діяльності або професією на строк від одного до трьох років, робимо висновок, що схожий

злочин буде кваліфіковано, як менш тяжкий, що деякою мірою відповідає і нашій вітчизняній класифікації.

Санкцією ст. 255 КК Російської федерації не передбачено застосування таких видів покарання, як арешт чи позбавлення волі. Тому російське кримінальне законодавство можна вважати дещо м'якшим відносно обмежень нематеріального характеру та більш жорстким щодо накладання штрафів та заборон стосовно правил охорони надр, порівняно з кримінальним законодавством України [7].

Ст. 255 КК РФ за порушення правил охорони та використання надр передбачено сплату штрафу розміром до двохсот тисяч рублів або у розмірі заробітної плати або іншого прибутку, що отримує засуджений за період до вісімнадцяти місяців, або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або виправними роботами на строк до двох років [7].

Не дуже значимими є відмінності між видами покарань, які було визначено санкцією ст. 271 КК Білорусі та відповідними заходами примусу, зазначеними у санкції ст. 240 КК України [6]. Окремі розбіжності полягають у тому, що КК Білорусі не дає безпосередньої інформації про розмір штрафу, який належить сплатити правопорушникові та не передбачає конфіскацію незаконно добутого та знарядь видобування.

Ст. 96 КК Латвійської Республіки у своїй диспозиції вже пропонує розуміння істотності шкоди порушення правил експлуатації або використання землі, її надр, вод та лісів і визначає її як таку, що може бути значною відносно довкілля, здоров'я людей, майнових або господарських інтересів [9, с. 115]. Тому такі правопорушення караються позбавленням волі на строк до трьох років або примусовими роботами, або штрафом до шістдесяти мінімальних місячних заробітних плат.

Висновки. Виходячи з викладеного можна зазначити, що тлумачення складу злочину порушення правил охорони надр залежить від норм, зазначених у кримінальному кодексі кожної окремої країни, в якому передбачено відповідну статтю. При цьому слід враховувати і той факт, що сам нормативно-правовий документ укладається з урахуванням того, до якої системи права належить країна.

Серед проаналізованих нормативно-правових актів спостерігається велика варіативність у тлумаченні складу злочину порушення правил охорони надр, що пов'язано із тим, на чому ґрунтується система права кожної держави. При цьому до уваги беруться основи римського та прецедентного права.

На прикладі кримінальних кодексів таких країн, як: Україна, Російська Федерація, Білорусь, Латвія, Литва та Іспанія, бачимо, що тлумачення складу злочину порушення правил охорони надр має спільні риси, які визначають суспільну небезпеку цього винного діяння, класифікують цей злочин як злочин середньої тяжкості. Схожими при цьому можуть бути також як суб'єктивні, так і об'єктивні сторони складу злочину порушення правил охорони надр.

На підставі аналізу кримінального законодавства ряду країн встановлено, що у більшості кримінальних кодексів відсутні статті, в яких прямо записані норми та санкції, які мають відношення до порушення правил охорони надр. Це можна

пояснити тим, що кожна країна визначає доцільність внесення відповідної статті до власного кримінального кодексу, зважаючи на наявність належних природних ресурсів, які повинні підлягати охороні та збереженню, а також на актуальність таких дій, беручи до уваги соціальні відносини у межах самої країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 // Відомості Верховної Ради. — 1994. — № 36. — Ст. 340.
2. Закон України про охорону навколишнього природного середовища // Відомості Верховної Ради. — 1991. — № 41. — Ст. 546.
3. Гірничий закон України // Відомості Верховної Ради. — 1999. — № 50. — Ст. 433.
4. Кримінальний кодекс України : прийнятий сьомою сесією Верховної Ради України 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради. — 2001. — № 25. — Ст. 131.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР. — 1984. — Додаток до № 51. — Ст. 1122
6. Уголовный кодекс Республики Беларусь / Вступ. стаття А.И. Лукашова, Э.А. Саркисовой. — Минск, 1999.
7. Уголовный кодекс РФ с последними изменениями (внесенными Федеральными законами от 31.12.2017 N 501-ФЗ, N 494-ФЗ), вступившими в силу с 11.01.2018 года от 13.06.1996. — № 63-ФЗ : принят ГД ФС РФ 24.05.1996. — М., 1996. — 378 с.
8. Wetboek van Strafrecht van Koninkrijk Nederland, 1881, Per 01.07.2008 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.wetboek-online.nl/wet/Wetboek%20van%20Strafrecht.html>. — Заголовок з екрану.
9. Criminal Law of the Republic of Latvia (1998, amended 2013) : Сайт Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів і прав людини Legislationline [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4795/file/Latvia_CC_am2013_en.pdf. — Заголовок з екрану.
10. Ley Orgánica 10 / 1995, de 23 de noviembre, del Código Penal del Reino de España (Esta revisión vigente desde 01 de Julio de 2015) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lo10-1995.html. — Заголовок з екрану.
11. Criminal Code of the Japan (1854, Effective June 12, 2007) : Organisation for Economic Cooperation and Development [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.oecd.org/site/adboecdanti-corruptioninitiative/46814456.pdf>. — Заголовок з екрану.

REFERENCES

1. Kodeks Ukrainy pro nadra vid 27 lypnia 1994 // Vidomosti Verkhovnoi Rady. — 1994. — № 36. — St. 340.
2. Zakon Ukrainy pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha // Vidomosti Verkhovnoi Rady. — 1991. — № 41. — St. 546.
3. Hirnychiy zakon Ukrainy // Vidomosti Verkhovnoi Rady. — 1999. — № 50. — St. 433.
4. Kryminalnyi kodeks Ukrainy : pryiniaty somoiu sesiieiu Verkhovnoi Rady Ukrainy 5 kvitnia 2001 r. // Vidomosti Verkhovnoi Rady. — 2001. — № 25. — St. 131.
5. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainskoi RSR. — 1984. — Dodatok do № 51. — St. 1122

6. Uголовnyj kodeks Respubliki Belarus' / Vstup. stat'ja A.I. Lukashova, Je.A. Sarkisovoj. — Minsk, 1999.

7. Uголовnyj kodeks RF s poslednimi izmenenijami (vnesennymi Federal'nymi zakonami ot 31. 12. 2017 N 501-FZ, N 494-FZ), vstupivshimi v silu s 11. 01. 2018 goda ot 13. 06. 1996. — № 63-FZ : prinjat GD FS RF 24.05.1996. — M., 1996. — 378 s.

8. Wetboek van Strafrecht van Koninkrijk Nederland, 1881, Per 01.07.2008 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.wetboek-online.nl/wet/Wetboek%20van%20Strafrecht.html>. — Zaholovok z ekranu.

9. Criminal Law of the Republic of Latvia (1998, amended 2013) : Sait Biuro OBSYe z demokratychnykh instytutiv i prav liudyny Legislationline [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4795/file/Latvia_CC_am2013_en.pdf. — Zaholovok z ekranu.

10. Ley Orgánica 10 / 1995, de 23 de noviembre, del Código Penal del Reino de España (Esta revisión vigente desde 01 de Julio de 2015) [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : http://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lo10-1995.html. — Zaholovok z ekranu.

11. Criminal Code of the Japan (1854, Effective June 12, 2007) : Organisation for Economic Cooperation and Development [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.oecd.org/site/adboecdanti-corruptioninitiative/46814456.pdf>. — Zaholovok z ekranu.

Вітко О.Ю. Кримінальна відповідальність за порушення правил охорони та видобутку надр за кримінальними кодексами деяких зарубіжних держав

У статті проведено висвітлення питань кримінальної відповідальності за порушення правил охорони видобутку надр за кримінальними кодексами деяких зарубіжних держав, а також співвідношення відповідних статей кримінальних кодексів декількох зарубіжних країн та України щодо вказаного злочину.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, покарання, кримінальний кодекс, злочин, правопорушення, надра.

Витко А.Ю. Уголовная ответственность за нарушение правил охраны и добычи недр по уголовным кодексами некоторых зарубежных государств

В статье проведено освещение вопросов уголовной ответственности за нарушение правил охраны добычи недр по уголовным кодексам некоторых зарубежных государств, а также соотношение соответствующих статей уголовных кодексов нескольких зарубежных стран и Украины по указанному преступлению.

Ключевые слова: уголовная ответственность, наказание, уголовный кодекс, преступление, правонарушение, недра.

Vitko A. Criminal Responsibility for Violation of Rules Related to the Protection and Use of Mineral Resources under Criminal Codes of Some Foreign Countries

The article investigates the matter of the criminal responsibility for violation of rules related to the protection and use of mineral resources under criminal codes of some foreign countries. The comparative analysis of the definite articles of the foreign criminal codes and related provisions in the Criminal Code of Ukraine regarding the mentioned crime is provided.

Keywords: Criminal Responsibility; Punishment; Criminal Code; Crime; Offense; Mineral Resources.

Стаття надійшла до редакції: 02.12. 2017.